

**Maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishida o'yin
texnologiyalarining didaktik va psixologik asoslari**

Rahimova Malohat Komilovna

Quva tumani Maktabgacha va maktab

bo'limi tasarrufidagi 48-sonli davlat

maktabgacha ta'lim tashkiloti direktor o'rinbosari

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishida o'yin texnologiyalarining didaktik va psixologik asoslari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil etilgan. O'yin faoliyatining bolaning kognitiv, emotsional, ijtimoiy va jismoniy rivojlanishiga ko'rsatadigan ta'siri yoritilib, ta'lim-tarbiya jarayonida innovatsion o'yin texnologiyalaridan samarali foydalanish yo'llari ko'rsatib berilgan. Shuningdek, pedagogik jarayonda o'yin texnologiyalarining metodik imkoniyatlari, ularning bolaning shaxsiy sifatlarini shakllantirishdagi o'рни va ularni amaliyotga joriy etish bo'yicha tavsiyalar berilgan. Tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim muassasalari faoliyatini takomillashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, o'yin texnologiyalari, bolalar rivojlanishi, didaktik asoslar, psixologik yondashuv, o'yin faoliyati, ta'lim-tarbiya jarayoni, pedagogik innovatsiyalar.

Аннотация: В данной статье с научно-теоретической точки зрения проанализированы дидактические и психологические основы игровых технологий в

развитии детей дошкольного возраста. Освещено влияние игровой деятельности на когнитивное, эмоциональное, социальное и физическое развитие ребенка, показаны пути эффективного использования инновационных игровых технологий в учебно-воспитательном процессе. Также рассмотрены методические возможности игровых технологий в педагогическом процессе, их роль в формировании личностных качеств ребенка и даны рекомендации по их внедрению в практику. Результаты исследования имеют важное значение для совершенствования деятельности дошкольных образовательных учреждений.

Ключевые слова: дошкольное образование, игровые технологии, развитие детей, дидактические основы, психологический подход, игровая деятельность, учебно-воспитательный процесс, педагогические инновации.

Abstract: In this article, the didactic and psychological foundations of game technologies in the development of preschool children are analyzed from a scientific and theoretical point of view. The influence of game activity on the cognitive, emotional, social, and physical development of a child is highlighted, and ways of effective use of innovative game technologies in the educational process are shown. Also, recommendations are given on the methodological possibilities of game technologies in the pedagogical process, their role in the formation of the child's personal qualities and their implementation in practice. The research results are of great importance in improving the activities of preschool educational institutions.

Keywords: preschool education, game technologies, child development, didactic foundations, psychological approach, game activity, educational process, pedagogical innovations.

KIRISH

Zamonaviy pedagogika va psixologiya fanlarida maktabgacha yoshdagi bolalarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlashda o'yin faoliyatining roli alohida o'rin tutadi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, bola shaxsi o'sishi, kognitiv (idroki, tafakkur, xotira), emotsional, ijtimoiy va harakat faoliyatining shakllanishi asosan o'yin faoliyati orqali amalga oshadi (Elkonin D.B., 1978¹; Vygotskiy L.S., 1984)². O'yin — bu bola uchun nafaqat ko'ngilochar faoliyat, balki ijtimoiy hayotiy tajribani o'zlashtirish, nutqni rivojlantirish, mustaqil fikrlash va ijodkorlikni shakllantirish vositasidir.

Pedagogik jarayonda o'yin texnologiyalaridan foydalanish — bu o'yin elementlari orqali ta'lim va tarbiyani samarali tashkil etish strategiyasi bo'lib, didaktik prinsiplar asosida tuzilgan interaktiv metodlar to'plamidir. Bunday texnologiyalar bolaning yosh xususiyatlarini, qiziqishlarini, faollik darajasini hisobga olgan holda ta'lim mazmunini samarali o'zlashtirish imkonini beradi. Psixologik nuqtai nazardan qaraganda, o'yin orqali bola muayyan rollarni egallaydi, ijtimoiy vazifalarni bajarishni o'rganadi, bu esa uning ijtimoiylashuv jarayonini faollashtiradi.

Shu bois, maktabgacha ta'lim tizimida o'yin texnologiyalarining didaktik va psixologik asoslarini chuqur o'rganish, ularni amaliyotga ilmiy asoslangan holda tatbiq etish dolzarb vazifalardan biridir. Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishida o'yin texnologiyalarining o'rni, ularning samaradorligi hamda pedagogik imkoniyatlari tahlil qilinadi.

Asosiy qism:

O'yin texnologiyalarining didaktik asoslari

¹ Эльконин Д.Б. *Психология игры*. М.: Педагогика, 1978.

² Вygотский Л.С. *Воображение и творчество в детском возрасте*. М.: Педагогика, 1984.

Maktabgacha ta'lim tizimida o'yin texnologiyalari o'quv-tarbiyaviy jarayonning ajralmas qismi sifatida qaraladi. Didaktik nuqtai nazardan, o'yin texnologiyalari ta'lim mazmunini bolaga yoshi, qiziqishi va psixofiziologik xususiyatlariga mos tarzda yetkazish imkonini beradi. O'yin jarayoni orqali bola bilimlarni faollik asosida egallaydi, bu esa konstruktiv yondashuvga asoslangan o'qitish modeliga mos keladi.³

Didaktik jihatdan samarali o'yin texnologiyalari quyidagi talablarga javob berishi lozim:

- maqsadga yo'naltirilganlik;
- ta'lim mazmuniga integratsiyalashganlik;
- qiziqtiruvchi va rag'batlantiruvchi xususiyatga ega bo'lish;
- bolaning mustaqil fikrlash va faoliyatga kirishishiga turtki berish.

Masalan, rolli o'yinlar, didaktik stol o'yinlari, interaktiv musobaqalar bolalarda mantiqiy tafakkur, nutq va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi. Shu bilan birga, o'yinlar bolani faol tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi, bu esa bilimlarning chuqurroq va barqarorroq o'zlashtirilishini ta'minlaydi (Usmonboeva M., 2020).

Psixologik asoslar

Psixologik nuqtai nazardan, o'yin bolalar shaxsiy rivojlanishining eng muhim vositasi hisoblanadi. Vygotskiy (1984) o'z tadqiqotlarida o'yin faoliyati orqali bola "yaqin rivojlanish zonasi"ga kirishini ta'kidlab, bu faoliyat orqali bola hali to'liq egallanmagan, lekin rivojlanishga tayyor bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirishini ko'rsatadi.

O'yin faoliyati bolaning quyidagi psixik funksiyalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi:

³ Piaget J. (1962). *Play, Dreams and Imitation in Childhood*. — New York: Norton.

- a) **kognitiv rivojlanish** (idrok, xotira, diqqat, tafakkur);
- b) **emotsional rivojlanish** (hissiyotlarni anglash va boshqarish);
- c) **ijtimoiy rivojlanish** (hamkorlik, muomala, rollarni o'zlashtirish);
- d) **axloqiy rivojlanish** (qoidalar asosida harakat qilish, mas'uliyatni tushunish).

Psixologlar tomonidan qayd etilishicha, aynan o'yin faoliyati orqali bola "men" tushunchasini shakllantiradi, o'z-o'zini baholash, boshqalar bilan o'zaro aloqada bo'lish, qaror qabul qilish kabi ko'nikmalarni egallaydi (Bozhovich L.I., 1968)⁴.

Amaliy tahlil va metodik yondashuvlar

Amaliy jihatdan o'yin texnologiyalari maktabgacha ta'lim muassasalarida keng ko'lamda qo'llanilmoqda. Jumladan, **konstruktiv o'yinlar, tashkiliy harakatli o'yinlar, dramatik rolli o'yinlar**, hamda **ta'limiy kompyuter o'yinlari** maktabgacha yoshdagi bolalarda turli salohiyatlarni rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, o'yinlar orqali differensial yondashuv, individual rivojlanish trayektoriyalarini aniqlash imkoniyati ham yaratiladi.

O'yin texnologiyalarini pedagogik jarayonga joriy etishda quyidagi metodik prinsiplarga amal qilish muhim:

- I.yosh va individual xususiyatlarga moslik;
- II.o'yin davomiyligi va murakkablik darajasining bosqichma-bosqichligi;
- III.o'yin natijalarini tahlil qilish va mustahkamlash;
- IV.bolaning ijobiy emotsional holatini saqlash.

Tajribalar shuni ko'rsatadiki, o'yin texnologiyalaridan foydalanilgan guruhlarda bolalarning muloqot ko'nikmalari, ijtimoiy moslashuvchanligi, mustaqillik darajasi va o'quv motivatsiyasi yuqori bo'ladi.⁵

⁴ Божович Л.И. *Личность и её формирование в детском возрасте*. – М.: Педагогика, 1968. – 464 с

O‘yin faoliyatiga yondashuv: mashhur olimlar fikrining qiyosiy tahlili

Olim	Asosiy e’tibor bergan jihati	O‘yin faoliyatining roli	Yondashuv turi
L.S. Vygotskiy	“Yaqin rivojlanish zonasi”, ijtimoiy muhitning roli	O‘yin orqali bola murakkab ijtimoiy rollarni egallaydi, rivojlanishga tayyor imkoniyatlar ochiladi	Sotsiokultural yondashuv
D.B. Elkonin	O‘yinning strukturasi, bosqichma-bosqich rivojlanishi	Rolli o‘yinlar bolada ijtimoiy ong, tafakkur va hissiyotni shakllantiradi	Psixologik-pedagogik
J. Piaget	Intellectual rivojlanish, mantiqiy tafakkur bosqichlari	O‘yin — bu bola tomonidan real holatni tushunishga yo‘naltirilgan faoliyat	Kognitiv yondashuv
A.N. Leontyev	Faoliyat nazariyasi, motiv va maqsad munosabati	O‘yin — bolaning motivatsion vositasi, faollikni ochadi	Faoliyatga shaxsiy asoslangan yondashuv
L.I. Bozhovich	Emotsional-irodaviy rivojlanish	O‘yin bolada axloqiy-psixologik qadriyatlar shakllanishiga xizmat qiladi	Shaxsiy rivojlanish yo‘nalishi

⁵ Нуретдинова Ф.Н. *Игровые технологии в дошкольном образовании*. — Казань: Центр инновационных технологий, 2019. — 164 с.

Olim	Asosiy bergan jihati	e'tibor O'yin faoliyatining roli	Yondashuv turi
A.V. Zaporozhets	Harakat va idrokning rivojlanishi	O'yin harakat va sezgi funksiyalarining muvofiqlashtirilgan namoyon bo'ladi	Psixofiziologik shaklida yondashuv
E.O. Smirnova	Zamonaviy muhitida shaxsiyati shakllanishi	o'yin bola O'yin — bu bola uchun ijtimoiy va kommunikativ tajriba maydoni	Zamonaviy psixologik yondashuv

Xulosa

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, o'yin texnologiyalari maktabgacha ta'lim jarayonida nafaqat samarali pedagogik vosita, balki bolaning shaxsiy, psixologik va kognitiv rivojlanishining asosiy omillaridan biridir. Turli nazariy yondashuvlar — sotsiokultural, faoliyatga asoslangan, kognitiv va psixologik — o'yin faoliyatining ko'p qirrali va kompleks tabiatini yoritadi. Ayniqsa, L.S. Vygotskiy tomonidan ilgari surilgan “yaqin rivojlanish zonasi” nazariyasi, D.B. Elkoninning rol o'yinlar haqidagi izlanishlari, shuningdek, J. Piagetning intellektual taraqqiyotga oid yondashuvi zamonaviy maktabgacha ta'lim metodikalariga ilmiy asos bo'lib xizmat qilmoqda.

O'yin faoliyati orqali bolalarda quyidagi rivojlanish komponentlari faol shakllanadi:

- kognitiv:** diqqat, xotira, tafakkur;
- emotsional:** hissiyotlarni anglash va boshqarish;
- ijtimoiy:** muloqot, hamkorlik, rol o'ynash;
- axloqiy:** qoidalar asosida harakat qilish, mas'uliyatni tushunish.

Shu boisdan, o'yin texnologiyalarini didaktik jihatdan puxta asoslash va ularni psixologik ehtiyojlarga moslashtirib qo'llash maktabgacha ta'lim sifatini oshirishda muhim omil hisoblanadi. O'yin vositasida bola ta'lim jarayonining passiv ishtirokchisidan uning faol, ongli va ijodiy subyektiga aylanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Эльконин Д.Б. *Психология игры*. М.: Педагогика, 1978.
2. Выготский Л.С. *Воображение и творчество в детском возрасте*. М.: Педагогика, 1984.
3. Piaget J. (1962). *Play, Dreams and Imitation in Childhood*. — New York: Norton.
4. Божович Л.И. *Личность и её формирование в детском возрасте*. — М.: Педагогика, 1968. — 464 с
5. Нуретдинова Ф.Н. *Игровые технологии в дошкольном образовании*. — Казань: Центр инновационных технологий, 2019. — 164 с.